

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ТЕКСТОМ

Е.М. Карпенко, наук. керівник: І.В. Самойлюкевич

(Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна, karpenko26@yahoo.com)

В статье рассматриваются возможные пути поэтапного развития информационно-аналитических умений будущих учителей иностранных языков в процессе работы над текстом.

The paper deals with the possible ways and stages of formation of informational-analytical skills of prospective foreign language teachers in the process of text analysis.

В умовах переходу до інформаційного суспільства вміння працювати з інформацією, зібраною з різних джерел, у тому числі й іншомовних, аналізувати її, співставляти з іншою, узагальнювати та робити аргументовані висновки з метою розв'язання професійних завдань стають особливо актуальними. Рекомендації Ради Європи, Болонська Декларація, „Законі України про Освіту” висувають у зв'язку з цим нові вимоги до підготовки вчителів у вищих навчальних закладах, серед яких розробка форм та методів навчання, що сприяють формуванню вищенаведених якостей та вмінь.

У руслі нової мовної політики формування умінь ефективної роботи з інформацією є компонентом професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, що зазначено у Рекомендаціях Ради Європи. [1] Основу професіограми майбутнього вчителя іноземних мов складає інформаційна компетенція, яку Рада Європи виділила як основну характеристику фахівця XXI століття. Серед умінь, які включає дана компетенція, особливо важливими з професійної точки зору для майбутніх вчителів іноземних мов є вміння аналізувати інформацію, зібрану з різних джерел, у тому числі іншомовних, з точки зору її достовірності, точності, корисності для розв'язання професійних завдань; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи, та використовувати у власній професійній діяльності лише достовірні та перевірені дані. Сучасна система професійно-педагогічної освіти повинна "готувати не сліпих послідовників ідей і методів, а людей аналітичного складу розуму, здатних критично підходити до розв'язання наукових і життєвих проблем", "постійно прагнути до набуття нових знань, нової інформації, навчитися творчо застосовувати її у різних ситуаціях" [2, с.43]. Тому проблема формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов є **актуальною**.

Цій проблемі присвячено низку праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Дані вміння визначаються як "здатність аналізувати навчальну

інформацію з позицій логіки і особистісно-психологічного підходу, щоб застосовувати отримані результати як в стандартних, так і в нестандартних ситуаціях, питаннях, проблемах, виробляти різноманітні підтверджуючі аргументи, приймати незалежні продумані рішення" [3, с.133]. Проте нам невідомі результати комплексного психолого-педагогічного дослідження даної проблеми. За відсутності визначення, яке відповідає б принципам формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов, а також в опорі на попередні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених (К. Поппера, Е. де Боно, И.И. Рувьовой, Т.О. Олійник та ін.) ми пропонуємо робоче визначення інформаційно-аналітичних умінь. Це інтелектуальне новоутворення, що полягає у вмінні знаходження необхідної інформації, її всебічної обробки та застосування у власній професійній діяльності.

Проте результати спостереження за навчальним процесом в Інституті іноземної філології виявили випадки некритичного ставлення студентів до наданої інформації, механічного заучування навчальних текстів, набору фактів, понять, законів, наведених у підручниках, труднощі в аргументованому, логічному та послідовному висловлюванні власної точки зору стосовно інформації, наведеної у навчальних іншомовних текстах. [4] Тому **метою** нашої статті є спроба виявити та науково обґрунтувати шляхи формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов під час роботи з іншомовним текстом. На думку вчених, у процесі читання тексту іноземною мовою студенти оволодівають різними способами отримання та обробки інформації, її аналізу та синтезу, а також іншими інформаційно-аналітичними вміннями, необхідними їм у майбутній професійно-педагогічній діяльності. (Див. праці С.К. Фоломкіної, О.Б. Тарнопольського, Т.О. Вдовіної, J.Ch. Alderson та ін.) На думку дослідників, інформація, що міститься в іншомовних текстах потребує продуманої організації роботи, спрямованої не лише на розвиток здібностей отримання та обробки інформації в залежності від поставленої комунікативної задачі, але й на розвиток таких мисленнєвих операцій, як аналіз, синтез, порівняння, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення та ін. Це дає нам змогу розглядати текст як основу для формування інформаційно-аналітичних умінь студентів й у циклі педагогічних дисциплін.

Враховуючи точку зору С.К. Фоломкіної [5] та Дж. Алдерсона [6], ми пропонуємо систему умінь смислової обробки тексту (див. Табл. 1)

Таблиця 1

Класифікація умінь смислової обробки тексту

Підгрупи	Уміння
1. Уміння загального розуміння прочитаного	<ul style="list-style-type: none"> - визначити основну тему тексту та позицію автора; - визначити основний зміст тексту, виходячи з його назви; - оцінювати інформацію з точки зору її достовірності, точності, корисності для вирішення завдання

<p>2. Уміння всебічного аналізу інформації, отриманої з тексту</p>	<ul style="list-style-type: none"> - виділяти в тексті окремі його елементи (основну думку, необхідну інформацію, деталь, що пояснює основну думку); - узагальнювати, синтезувати факти; - співвідносити окремі частини тексту (розташовувати факти/події в логічній послідовності, згрупувати факти, встановлювати зв'язок між подіями тощо); - виводити на основі фактів тексту судження (робити висновки, узагальнення); уміння оцінювати викладені факти (зміст) у цілому; - інтерпретувати (розуміти підтекст, імпліцитне значення, ідею).
<p>3. Уміння узагальнення та осмислення інформації з тексту</p>	<ul style="list-style-type: none"> - узгоджувати інформацію з тексту з уже наявною, відомою; - використовувати результати процесів пошуку, отримання, аналізу та оцінки інформації з тексту для прийняття рішень; - використовувати результати обробки інформації з тексту для створення власної інформації (вторинного тексту).

Окрім описаних основних умінь науковці конкретизують уміння, що є специфічними для кожного виду читання, виходячи з їх особливостей. Так, ознайомче читання спрямоване на вилучення основної інформації тексту. Метою пошукового читання є швидке знаходження у тексті конкретної інформації, певних фактів. Переглядове читання спрямоване на отримання загального уявлення про тему чи коло питань, що розглядаються у тексті. Метою вивчаючого читання є всебічний аналіз тексту. Цей вид читання спрямований на максимально повне та адекватне розуміння усієї інформації, що міститься у тексті, її критичне осмислення, а також всебічний аналіз змісту прочитаного з опорою на мовні та логічні зв'язки тексту, що відповідає проблемі розвитку інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов. [7] У зв'язку з цим ми вважаємо за необхідне зосередитись саме на цьому виді читання. Услід за вченими С.Ю. Ніколаєвою, Г.М. Хрульовою, Л.Н. Журбенко та ін., ми вважаємо доцільною поетапну організацію роботи з іншомовним текстом та пропонуємо трирівневу систему організації такої роботи.

I рівень: розуміння прочитаного. На цьому етапі розвиваються такі основні інформаційно-аналітичні уміння:

- отримання узагальненої інформації з тексту,
- визначити основну думку автора,
- визначити основний зміст текст, виходячи з його назви.

Наведемо приклади завдань, спрямованих на розвиток наведених умінь: закінчить речення, спираючись на інформацію, отриману з тексту; оберіть речення, які найкраще передають основний зміст прочитаного;

виходячи з назви тексту, запропонуйте речення, що передає основний зміст прочитаного.

II рівень: всебічний аналіз інформації, отриманої з тексту. На цьому етапі розвиваються такі уміння:

- вибудовувати логічні зв'язки між новими фактами;
- отриманими з тексту, з уже відомими;
- встановлюват причинно-наслідкові зв'язки між фактами, викладеними у тексті;
- класифікувати інформацію відповідно до встановлених критеріїв;
- порівнювати інформацію, явища, факти.

На цьому етапі студентам доцільно запропонувати такі завдання: визначте ключеві речення тексту, виходячи з основної думки автора; розташуйте речення у логічній послідовності; визначте, з яких слів можна зрозуміти, що у тексті йдеться про... .

III рівень: узагальнення та осмислення інформації. На цьому етапі розвиваються такі уміння:

- оцінювати викладені у тексті факти;
- висувати гіпотезу подальшого розвитку подій;
- робити висновки та заключення, застосовуючи власний життєвий досвід. Наведемо приклади завдань: визначте слово, яке, на Вашу думку, найкраще передає основну тему тексту; оцініть достовірність фактів, викладених у тексті; висловіть свою думку щодо подальшого розвитку подій, проілюструйте її фактами з тексту; запропонуйте свій варіант назви тексту.

Наведемо приклад роботи з текстом "Вислухаємо голоси за куріння" При розробці завдань смислової обробки інформації тексту були використані технології критичного мислення К. Поппера, Е. де Боно та ін. [8].

"Вислухаємо голоси за куріння"

У все більшій і більшій кількості країн у світі проводяться кампанії проти куріння. Куріння все частіше забороняється у публічних місцях, у школах та університетах. Подекуди на виробників цигарок навіть подають до суду, щоб вони оплатили медичні витрати тих, хто захворів у результаті куріння. Здається, настав час, щоби хтось заступився за права тих людей, які виробляють цигарки, та тих, хто їх курить. Зрозумійте мене правильно: багато хороших людей мають стосунок до виробництва тютюнових виробів і ще більше тих, хто насолоджується цією продукцією. Їхні права треба поважати.

Уявіть собі родинну ферму з невеличкою ділянкою під тютюн, іноді лише до двохсот квадратних метрів. Кожного дня сім'я проходить між рядами тютюну, доглядаючи кожну рослинку. Навіть діти обережно відбирають китички, щоб листя виростало до найбільших розмірів. Коли цей тютюн буде продаватись на міському ринку, сім'я заробить непогані гроші, щоб витратити їх на свої потреби. Скажіть мені, чи забрали б ви в них ці гроші?

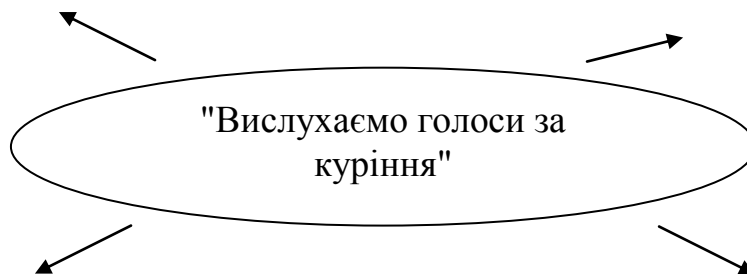
Далі уявіть собі курця. Це молода жінка, яка, поспішаючи на роботу чи навчання, встала ще до сходу сонця, щоби встигнути на поїзд до місця роботи. За п'ятнадцять хвилин до виходу вона може випити чашку кави та викурити цигарку. Протягом цього нетривалого часу вона справді керує своїм світом і перебуває в повному спокої. Решта її дня може належати комусь іншому, але зараз вона сама, зі своєю кавою та своєю цигаркою. Чи забрали б ви в неї цю насолоду? [8:207]

Завдання для I рівня роботи над текстом:

1. Вправа, спрямована на розвиток умінь визначення основної теми тексту.

Завдання: "Визначте основну тему тексту. Оберіть із запропонованих варіантів або запропонуйте свій"

згубні звички

важка праця

Хід виконання: студенти визначають тему тексту, обґрунтовуючи власний вибір.

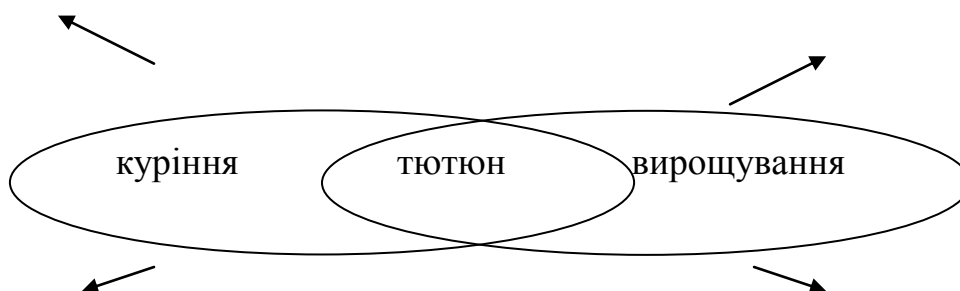
Спосіб контролю: контроль з боку викладача.

Завдання для II рівня роботи над текстом.

1. Вправа, спрямована на розвиток умінь класифікувати інформацію відповідно до встановлених критеріїв.

Завдання: "Знайдіть у тексті інформацію, що співвідноситься з наведеними фактами"

медичні витрати

Хід виконання: студенти самостійно класифікують інформацію відповідно до встановлених критеріїв.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

2. Вправа, спрямована на розвиток умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у тексті.

Завдання: "Проаналізуйте причини виникнення фактів, наведених у тексті"

Хід виконання: студенти самостійно встановлюють зв'язки між фактами тексту.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Завдання для III рівня роботи над текстом.

1. Вправа, спрямована на розвиток умінь використовувати результати обробки інформації з тексту для створення власної інформації (вторинного тексту).

Завдання: "Запропонуйте власні аргументи, які б Ви навели у тексті із запропонованою назвою".

Куріння призводить до важких захворювань

Хід виконання: студенти самостійно визначають аргументи та обґрунтовують свій вибір.

Спосіб контролю: самоконтроль.

Якщо робота на всіх етапах роботи з текстом була ефективною, у студентів повинні сформуватись уміння визначити основний зміст та тему тексту, виходячи з його назви; використовувати мисленнєві операції аналізу, синтезу, співставлення та ін. для всебічної обробки інформації; уміння створювати на основі результатів обробки тексту власну інформацію (вторинний текст).

Запропонована технологія розвитку інформаційно-аналітичних умінь була апробована в Інституті іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка. Отримані результати свідчать про значний приріст якісних та кількісних показників сформованості умінь роботи з текстом (в середньому 64%), що дає право рекомендувати її до використання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. У подальшому дослідженні шляхів формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземних мов у руслі інформологічного підходу ми вбачаємо перспективи наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment. - Cambridge: CUP, 2001.
2. Кравчук П.Ф. Формирование развитой творческой личности студента. – Киев, Вища школа, 1984. – 155 с.
3. Попков В.А, Коржуев А.В., Рязанова Е.Л. Критическое мышление в контексте задач высшего профессионального образования: Книга для начинающего преподавателя. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2001. – 165 с.
4. Самойлюкевич І.В., Карпенко Є.М. Технології критичного мислення як засіб оптимізації розвитку діалогічної мовленнєвої компетенції майбутніх вчителів іноземних мов // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. – 2005. – № 22. – С. 23 – 26.
5. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе. – М.: Высшая школа, 2005.
6. Alderson J.Ch. Assessing reading. – Cambridge: CUP, 2000.
7. Настольная книга преподавателя иностранного языка: Справ. пособие // Маслыко Е.А., Бабинская П.К., Будько А.Ф., Петрова С.И. Мн.: Высш. шк., 1999. – 522с.
8. Алан Кроуфорд, Венді Саул, Самюель Метью, Джеймс Макінстер Технології навчання критичного мислення учнів - Київ: "Плеяди", 2006. - 217с.